

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 4-son

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Jurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas’ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnom

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 25-avgustda bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 26

Adadi: 100. Buyurtma: № 157.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (Boston, AQSh)

M. Vishovatiy – Gdansk universiteti professori (Gdansk, Polsha)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

I. To‘raboyev – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

S. Xolboyev – O‘zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi dotsenti, yuridik fanlar nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

N. Raxmonkulova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiyasi universiteti dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

J. Ne‘matov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (Toshkent, O‘zbekiston)

R. Kuchkarov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi (Toshkent, O‘zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев,
К. Абдувалиева, Й. Махмудов,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
25.08.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 26. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 157.

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – доктор права, профессор Школы права колледжа Бостона (Бостон, США)

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Хошимхонов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Ахмедшаева – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Х. Хаитов – доктор юридических наук, профессор Академии государственной политики и управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

И. Турабоев – доктор философии по юридическим наукам, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

С. Холбоев – кандидат юридических наук, доцент Высшей школы судей при Высшем судейском совете Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Н. Рахмонкулова – доктор юридических наук, доцент Университета мировой экономики и дипломатии (Ташкент, Узбекистан)

З. Эсанова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

М. Курбанов – доктор философии по юридическим наукам, доцент (Ташкент, Узбекистан)

Р. Кучкаров – кандидат филологических наук, и.о. доцента Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, E. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 25.08.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 26.

Units: 100. Order: № 157.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

A. Khoshimkhonov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Akhmedshaeva – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Kh. Khayitov – Professor of the Academy of Public Policy and Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

I. Turaboev – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

S. Kholboev – Associate Professor of the Supreme School of Judges under the Supreme Judicial Council of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Legal Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

N. Rakhmonkulova – Associate Professor of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Z. Esanova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Ne'matov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Kurbanov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

R. Kuchkarov – Acting Associate Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 **AXMEDSHAYEVA MAVLYUDA AXATOVNA**

Ijtimoiy davlat va uning belgilari: ayrim nazariy-huquqiy masalalar

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Davlat-fuqarolik jamiyati muloqoti: nazariy-huquqiy tahlil va zamonaviy tendensiyalar

30 **NURMAMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Konstitutsiyaviy sudlarda raqamli transformatsiya: imkoniyatlar va xavflar

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

38 **YAKUBOV AXTAM NUSRATULLOYEVICH**

Raqamli aktivlar tushunchasining evolyutsiyasi va ularni huquqiy tartibga solishning qiyosiy tahlili

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Universitetlar va ilmiy tadqiqot muassasalariga qarashli intellektual mulk obyektlarini tijoratlashtirishning huquqiy xususiyatlari

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAXODIR O'G'LI**

Yuridik shaxs shaxsiy qonuniga nisbatan ekspluatatsiya markazi mezonini qo'llash muammolari

66 **PO'LATOV TEMURBEK G'AYRATJON O'G'LI**

Moliyaviy texnologiyalar sektoridagi avtomatlashtirilgan raqamli shartnomalarda rozilik ifodasini huquqiy talqin etish muammolari

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanishda ekologik me'yorlashning huquqiy jihatlar

84 **KALDARBEKOV ASILJON OSPANOVICH**

O'rmon fondi yerlarini barqaror huquqiy boshqarish bo'yicha xalqaro tajriba va uning O'zbekiston uchun ahamiyati

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Xorijiy mamlakatlar va O'zbekistonda ekologik turizmni tartibga solishning huquqiy mexanizmlari: xalqaro tajribaning qiyosiy tahlili va moslashtirish yo'llari

108 **OTAUBAYEVA AYGUL BAXRAMOVNA**

O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida ekologik huquqbuzarliklar uchun ma'muriy javobgarlikning yuridik tabiati va tamoyillari: Qozog'iston Respublikasi misolida qiyosiy-huquqiy tahlil

12.00.07 – SUD HOKIMIYATI. PROKUROR NAZORATI. HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
FAOLIYATINI TASHKIL ETISH. ADVOKATURA**121 TO'YCHIEVA MALIKA BOTIR QIZI**

Advokatlar kasbiy tayyorgarligining o'ziga xos xususiyatlari va uni takomillashtirish masalalari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

128 NODIROV MUZAFFAR AXMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURG'UN O'G'LIO'zbekistonda oilaviy (maishiy) zo'ravonlik subyektining huquqiy tahlili: huquqiy
bo'shliqni bartaraf etish**138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI**

Kontrabanda jinoyati obyektiv belgilarining yuridik talqini

147 NURMANOV XOLBEK RAHMATILLA O'G'LI

Onlayn banklar faoliyati sohasida firibgarlikni kvalifikatsiya qilish masalalari

156 MA'MUROV SANJARBEK ILXOMOVICHO'zbekiston Respublikasi jinoyat qonunchiligida jamiyatdan ajratish bilan bog'liq bo'lmagan
jinoiy jazolarning rivojlanish tarixi12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI**164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA**Voyaga yetmaganlarning uy qamog'ida saqlanishi: jamiyat xavfsizligi va bola manfaatlari
o'rtasidagi muvozanat

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

175 G'AFUROVA NOZIMAXON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Yangi O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning huquqiy jihatlar va muammolari

190 MUSAYEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Dunyoda narkobiznesning rivojlanishi

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI

Korrupsiya: tahlil va choralar

209 MIRZAYEVA MOHINA SROJIDDINOVNAYo'l-transport infratuzilmasi loyihalarini amalga oshirishda korrupsiyaviy sxemalar:
tahlil va yechimlar**221 RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH**

Sharaflı yo'l sohibi, sudyalarning ustozı, odil va fidoyi rahbar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 АХМЕДШАЕВА МАВЛЮДА АХАТОВНА

Социальное государство и его признаки: отдельные теоретико-правовые вопросы

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

21 НАЗАРОВ ШАВКАТ НАЗАРОВИЧ

Диалог государства и гражданского общества: теоретико-правовой анализ и современные тенденции

30 НУРМАМАТОВА НОИЛА ДОНИЁРОВНА

Цифровая трансформация в конституционных судах: возможности и риски

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

38 ЯКУБОВ АХТАМ НУСРАТУЛЛОЕВИЧ

Эволюция понятия цифровых активов и сравнительный анализ их правового регулирования

49 ТОШКАНОВ НУРБЕК БАХРИДДИНОВИЧ

Правовые особенности коммерциализации объектов интеллектуальной собственности, принадлежащих университетам и научно-исследовательским учреждениям

59 АБДУКОДИРОВ АБДУРАУФ БАХОДИР УГЛИ

Проблемы применения критерия центра эксплуатации в отношении личного закона юридического лица

66 ПУЛАТОВ ТЕМУРБЕК ГАЙРАТЖОН УГЛИ

Проблемы юридической интерпретации выражения согласия в автоматизированных цифровых договорах в секторе финансовых технологий

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

76 РАЖАБОВ НАРИМАН ШАРИФБАЕВИЧ

Правовые аспекты экологического нормирования в охране и использовании растительного мира

84 КАЛДАРБЕКОВ АСЫЛЖАН ОСПАНОВИЧ

Международный опыт устойчивого правового управления землями лесного фонда и его значение для Узбекистана

95 БАЙТУРОВА АИДА НАБИЕВНА

Правовые механизмы регулирования экологического туризма в зарубежных странах и Узбекистане: сравнительный анализ и пути адаптации международного опыта

108 ОТАУБАЕВА АЙГУЛЬ БАХРАМОВНА

Юридическая природа и принципы административной ответственности за экологические правонарушения в законодательстве Республики Узбекистан: сравнительно-правовой анализ на примере Республики Казахстан

12.00.07 – СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

121 ТУЙЧИЕВА МАЛИКА БОТИР КИЗИ

Особенности профессиональной подготовки адвокатов и вопросы её совершенствования

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

128 НОДИРОВ МУЗАФФАР АХМАДОВИЧ, ТУРСУНМУРОДОВ КОМРОН ТУРГУН УГЛИ

Юридический анализ субъекта семейного (бытового) насилия в Узбекистане:
преодоление правового пробела

138 УТЕБАЕВ САЛАМАТ МАКСЕТБАЙ УЛЫ

Юридическая интерпретация объективных признаков преступления контрабанды

147 НУРМАНОВ ХОЛБЕК РАХМАТИЛЛА УГЛИ

Вопросы квалификации мошенничества в сфере онлайн-банкинга

156 МАЪМУРОВ САНЖАРБЕК ИЛЬХОМОВИЧ

История развития уголовных наказаний, не связанных с изоляцией от общества,
в уголовном законодательстве Республики Узбекистан

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

164 БАЗАРОВА ДИЛДОРА БАХАДИРОВНА

Домашний арест несовершеннолетних: баланс между защитой общества и
интересами ребёнка

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

175 ГАФУРОВА НОЗИМАХОН ЭЛЬДАРОВНА, САИДОВ ОЛИМ ЧОРИКУЛОВИЧ

Правовые аспекты и проблемы обеспечения продовольственной безопасности
в Новом Узбекистане

190 МУСАЕВ ДЖАМАЛИДДИН КАМАЛОВИЧ

Развитие наркобизнеса в мире

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

199 АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ

Коррупция: анализ и пути противодействия

209 МИРЗАЕВА МОХИНА СРОЖДИНОВНА

Коррупционные схемы при реализации проектов дорожно-транспортной
инфраструктуры: анализ и решения

221 РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ

Почётный проводник и наставник судей, справедливый и преданный своему делу
руководитель

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **AKHMEDSHAEVA MAVLYUDA AKHATOVNA**

Social state and its characteristics: some theoretical and legal issues

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

21 **NAZAROV SHAVKAT NAZAROVICH**

Dialogue between state and civil society: a theoretical-legal analysis and modern trends

30 **NURMATOVA NOILA DONIYOROVNA**

Digital transformation in constitutional courts: opportunities and risks

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

38 **YAKUBOV AKHTAM NUSRATULLOYEVICH**

Comparative analysis of the evolution of the concept of digital assets and their legal regulation

49 **TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**

Legal aspects of the commercialization of intellectual property objects belonging to universities and research institutions

59 **ABDUQODIROV ABDURAUF BAKHODIR UGLI**

Issues of applying the exploitation center criteria to the personal law of a legal entity

66 **PULATOV TEMURBEK GAYRATJON UGLI**

Problems of legal interpretation of agreement in automated digital contracts in the financial technologies sector

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

76 **RAJABOV NARIMAN SHARIFBAYEVICH**

Legal aspects of environmental regulation in the protection and use of flora

84 **KALDARBEKOV ASILJAN OSPANOVICH**

International experience in sustainable legal management of forest fund lands and its significance for Uzbekistan

95 **BAYTUROVA AIDA NABIYEVNA**

Legal mechanisms of regulating ecological tourism in foreign countries and Uzbekistan: comparative analysis and ways of adapting international experience

108 **OTABAYEVA AIGUL BAKHRAMOVNA**

The legal nature and principles of administrative liability for environmental offenses in the legislation of the Republic of Uzbekistan: a comparative legal analysis with the Republic of Kazakhstan

12.00.07 – JUDICIAL BRANCH. PROSECUTOR'S CONTROL. ORGANIZATION
OF LAW ENFORCEMENT. ADVOCACY

121 TUYCHIEVA MALIKA BOTIR KIZI

Features of professional training of advocates and issues of its improvement

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

128 NODIROV MUZAFFAR AKHMADOVICH, TURSUNMURODOV KOMRON TURGUN UGLI

A legal analysis of the subject of the family (domestic) violence in Uzbekistan: bridging the legal gap

138 UTEBAYEV SALAMAT MAKSETBAY ULI

The legal interpretation of the objective elements of the crime of smuggling

147 NURMANOV KHOLBEK RAHMATILLA UGLI

Issues of qualification of fraud in the sphere of online banking

156 MA'MUROV SANJARBEK ILKHOMOVICH

History of the development of criminal punishments not related to separation from society in the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

164 BAZAROVA DILDORA BAHADIROVNA

House arrest of minors: a balance between public safety and child's best interests

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

175 GAFUROVA NOZIMAKHON ELDAROVNA, SAIDOV OLIM CHORIQULOVICH

Legal aspects and problems of ensuring food security in New Uzbekistan

190 MUSAEV DJAMALIDDIN KAMALOVICH

Development of the drug business in the world

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

199 AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI

Corruption: analysis and remedies

209 MIRZAEVA MOHINA SROJIDDINOVNA

Corruption schemes in the implementation of road transport infrastructure projects: analysis and solutions

221 RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIYEVICH

Owner of the honorable path, mentor of judges, just and devoted leader

Kelib tushgan / Получено / Received: 11.07.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.08.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.08.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4./WUJF4994
UDC: 349.6(045)(575.1)

O'SIMLIK DUNYOSINI MUHOFAZA QILISH VA UNDAN FOYDALANISHDA EKOLOGIK ME'YORLASHNING HUQUQIY JIHATLARI

Rajabov Nariman Sharifbayevich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi kafedrası
professori, yuridik fanlar doktori
ORCID: 0000-0002-5166-964X
e-mail: n.sh.rajabov.78@gmail.com

Annotatsiya. O'simlik dunyosi obyektlari inson uchun muhim bir tabiiy resurs sifatida gavdalanib, ularning muhim tomonlaridan biri, atrof-muhitni muhofaza qilishdir. Shu bilan birga, ular havoni changdan tozalab, kislorod bilan boyitadi. O'simlik dunyosidan oqilona foydalanish va muhofaza qilishda o'rmon o'simliklari alohida o'rin egallaydi. Ushbu maqolada o'simlik dunyosini muhofaza qilish hamda ulardan oqilona foydalanishni ta'minlashda muhim ekologik talablardan biri bo'lgan ekologik normativlarning ahamiyati, bunday ekologik tartibga solish tizimining huquqiy jihatlari, uning o'rni va ahamiyati yoritilib, ushbu soha qonunchiligini rivojlantirish, huquqni qo'llash amaliyotida vakolatli organlar tomonidan ekologik me'yorlar va normativlarni o'rnatilishining o'ziga xos xususiyatlari, ushbu tizimning hozirgi holati hamda rivojlanish istiqbollari o'ld huquqiy masalalar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, bu borada mualliflik taklifi hamda tavsiyalari ham ilgari surilgan. Ushbu muhim masala yuzasidan xorijiy mamlakatlar tajribasi o'rganilib, mamlakatimiz ekologik qonunchiligi tizimida ekologik me'yorlashni rivojlantirish yuzasidan taklif hamda tavsiyalar ishlab chiqilgan. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining ilk kunlaridanoq atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, shu bilan birga, fuqarolarda ekologik madaniyatni yanada yuksaltirish masalalariga katta e'tibor berilayotganligi diqqatga sazovor. Mustahkam qonunchilik bazasi mazkur sohaning samarali rivojlanishiga xizmat qilishi shubhasiz. Shu asnda bugun mavjud normalarning takomillashtirilishini, xususan, boshqa huquqiy hujjatlarning amaldagi holatini o'rganib, ularning samaradorligini oshirishni davr taqozo etmoqda.

Kalit so'zlar: o'simlik dunyosi, hayvonot dunyosi, biologik resurs, biologik xilma-xillik, ekologik me'yor, yaylov, milliy tabiat bog'i, ekologik ekspertiza, ekologik me'yorlash, ekologik qonunchilik, kvota, chegara, limit.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО НОРМИРОВАНИЯ В ОХРАНЕ И ИСПОЛЬЗОВАНИИ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА

Ражабов Нариман Шарифбаевич,
доктор юридических наук,
профессор кафедры «Экологическое право»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. Объекты растительного мира представляют собой важный природный ресурс для человека, выполняющий значимые экологические, экономические и социальные функции. Одним из ключевых аспектов их ценности является охрана окружающей среды, поскольку растительный покров способствует очистке воздуха от пыли, обогащению его кислородом и поддержанию экологического равновесия. Особое значение в рациональном использовании и охране растительного мира занимают лесные экосистемы. В статье анализируется значение экологических нормативов как важнейшего инструмента обеспечения охраны растительного мира и рационального природопользования. Рассматриваются правовые основы экологического нормирования, его место и роль в системе экологического права, а также особенности установления экологических норм и стандартов уполномоченными органами. Подробно исследуется текущее состояние системы экологического нормирования, её развитие в контексте национального законодательства, правоприменительной практики и перспективные направления совершенствования. В работе также приведён анализ зарубежного опыта в сфере правового регулирования экологического нормирования. На основе сравнительного исследования автор формулирует предложения и рекомендации по дальнейшему развитию национальной системы экологического законодательства и совершенствованию механизмов правового регулирования в области охраны растительного мира и устойчивого использования биологических ресурсов. С первых дней независимости Республики Узбекистан особое внимание уделяется вопросам охраны окружающей природной среды, рационального использования природных ресурсов, а также повышению уровня экологической культуры граждан. Несомненно, прочная законодательная база служит эффективному развитию данной сферы. В этой связи совершенствование действующих норм становится требованием времени.

Ключевые слова: растительный мир, животный мир, биологический ресурс, биологическое разнообразие, экологический норматив, пастбище, национальный природный парк, экологическая экспертиза, экологическое нормирование, экологическое законодательство, квота, предел, лимит

LEGAL ASPECTS OF ENVIRONMENTAL REGULATION IN THE PROTECTION AND USE OF FLORA

Rajabov Nariman Sharifbayevich,

Professor of the Department of Environmental Law,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Science in Law

Abstract. Objects of the plant world are an important natural resource for humans, one of the important aspects of which is the protection of the environment. At the same time, they purify the air from dust and enrich it with oxygen. Forest plants occupy a special place in the rational use and protection of the plant world. This article highlights the importance of environmental standards, which are one of the important environmental requirements in ensuring the protection and rational use of the plant world; the legal aspects of such a system of environmental regulation; its place and significance; and an analysis from a scientific and theoretical point of view of legal issues related to the development of legislation in this area, the specifics of the establishment of environmental norms and standards by authorized bodies in law enforcement practice, and the current state and prospects for the development of this system. The author's proposals and recommendations were also put forward in this regard. The experience of foreign countries on this important issue was studied, and proposals and recommendations for the development of environmental regulation in the system of environmental legislation of our country were developed. It is noteworthy that since the first days of independence in the Republic of Uzbekistan, great attention has been paid to environmental protection, the rational use of natural resources, as well as the further improvement of the ecological culture of citizens. Undoubtedly, a solid

legislative framework will contribute to the effective development of this sphere. In this regard, the present time requires the improvement of existing norms.

Keywords: *flora, fauna, biological resource, biodiversity, ecological standard, pasture, national natural park, ecological expertise, ecological regulation, ecological legislation, quota, border, limit*

Kirish

Ta’kidlash joizki, o’simlik dunyosi obyektlari yoxud flora noyob biosferamizning o’ziga xos bir qismi sifatida namoyon bo’lib, uning hayotiy faoliyati suv obyektlarining musaffoligini, atmosfera havosining qulay va tozaligini ta’minlovchi bir unsur hisoblanib, hattoki iqtisodiy jihatdan samarali resurs sifatida namoyon bo’ladi hamda ularning turlari yo’q bo’lib ketishi esa barcha ekologik tizimlarning yaxlitligi, barqarorligi va mahsuldorligini butunlay izdan chiqishiga olib keladi. O’z navbatida, atmosfera havosi hamda suv obyektlari sifatining yomonlashuvi ham o’simlik dunyosi obyektlarining soniga salbiy ta’sir etishi mumkin. Masalan, suvning ifloslanishi suv o’tlari, baliqlar va boshqa suv organizmlarining kamayishiga olib keladi. Bu, albatta, suv havzalarining ekotizimiga salbiy ta’sir ko’rsatadi. Suvning ifloslanishi, odatda, sanoat chiqindilari, qishloq xo’jaligi oqimlari va maishiy chiqindilar natijasida yuzaga keladi. Ushbu ifloslantiruvchi moddalar suvga tushib, suvning tarkibini o’zgartiradi va bu esa suv organizmlarining yashashi uchun noqulay sharoit yaratadi. Shu asnoda, florani huquqiy muhofaza qilish masalalarini ko’rib chiqishni atrof-muhitni muhofaza qilishning asosiy maqsadlarini belgilashdan boshlash maqsadga muvofiqdir. Zotan, o’tgan asrning 1980-yilida O.S.Kolbasov o’ta muhim bir masalani qayd etgan edi. Bugungi kunda mazkur qarashlar o’zining ahamiyatini hech yo’qotmagan. Chunonchi, “odamlarning atrof tabiiy muhit elementlariga nisbatan ekologik jihatdan xulq-atvorini to’g’ri ta’minlash muhim bo’lib, insonning tabiiy obyektlarga muqarrar ta’siri tabiatning obyektiv qonunlaridan kelib chiqqan holda, jamiyatning keyingi rivojlanish talablari

bilan cheklanadigan vaziyatga erishish uchun harakat qilish muhimdir” [1, 10-b.]. Qolaversa, mutaxassislarning e’tiroficha, atrof-muhitni ifloslanishining oldini olish choralari ekologik jihatdan asoslanmagan qarorlar natijasida yuzaga keladigan turli xil oqibatlarini bartaraf etishdan to’rt-besh marotaba arzon hisoblanadi [2, 2–11-b.].

Darhaqiqat, jahonda o’simlik dunyosini muhofaza qilish hamda ulardan oqilona foydalanishga oid huquqiy masalalar muhim ahamiyatga egadir. Chunki hozirgi vaqtga kelib o’simlik dunyosining barcha turlari birmuncha qisqargan. Buning sababi, o’simlik dunyosidan foydalanishda aniq bir mukammal chegara, me’yor yoki normativlarning mavjud emasligi, ushbu tabiat obyektlarini rivojlantirish loyihalariga rioya qilmaslik, muhofaza ishlarining yetarli darajada amalga oshirilmasligi, shuningdek, o’rmonlarda mol boqish tartibiga rioya qilinmasligi hisoblanadi. Ushbu masalani ekologik me’yorlash orqali hal etish muhim hisoblanadi.

Asosiy qism

Ko’pgina olimlarning e’tiroficha, ekologik me’yorlash – bu atrof-muhit sifati ko’rsatkichlarini va unga yo’l qo’yiladigan darajada ta’sir ko’rsatishni o’rnatish, atrof-muhitga yo’l qo’yiladigan chegaralarda me’yorlar (ekologik reglament yoxud boshqa normativ)ni o’rnatishga qaratilgan tashkiliy-huquqiy faoliyat bo’lib, ularga rioya etilishi natijasida ekologik tizimlar degradatsiyasi yuzaga kelmaydi, biroq biologik xilma-xillik saqlanib qolinishiga hamda aholining ekologik xavfsizligiga kafolat beriladi [3, 52–58-b.].

Umuman olganda, ekologik qonunchilikda ko’pincha tabiiy va texnik fanlarga yaqin bo’lgan maxsus atama va tushunchalardan (formula) foydalanilgan holda, ularni ushbu sohani tushunmagan subyektning anglab

yetishi juda murakkab. Xususan, mavzuni to'la va aniq tushunmasdan turib yuridik texnikani qo'llash ham ijtimoiy munosabatlarni huquq normalariga transformatsiya qilishga yo'l qo'ymaydi, bunda esa normalarning noto'g'ri talqin qilinishi va buzilishi yuzaga keladi. Ekologik qonunchilikning yaratilishi jarayonida yuridik fan va amaliyot vakillari nafaqat jamiyat va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning obyektiv jarayonlarining mohiyatini tushunishlari, balki muayyan sohadagi huquqiy munosabatlar modeli sifatida yagona uyg'unlikni yaratishlari kerakdir [4, 147-b.].

Binobarin, o'simlik dunyosini muhofaza qilish hamda undan foydalanishni me'yorlash bevosita va bilvosita amalga oshiriladi. Bevosita me'yorlash orqali o'simlik va hayvonot dunyosi obyektlarini muhofaza qilish hamda ulardan foydalanish me'yorlari belgilanadi. Bilvosita me'yorlash orqali o'simlik obyektlarining o'sish muhiti va hayvonlarning yashash muhitining ma'lum bir sifat darajasi ta'minlanadi. Bunday me'yorlash orqali atmosfera havosining, suvlarning va boshqa tabiiy obyektlarning o'simlik hamda hayvonot dunyosi uchun bezarar sifat va son ko'rsatkichlari belgilanadi. Masalan, o'simlik dunyosi obyektlarini me'yorlash ham tegishli o'simlik dunyosi obyektlariga ta'sir qiladi. O'simlik dunyosi obyektlarining kamayib ketishi hayvonlarning ozuqasini kamayishiga va buning natijasida, o'simlik bilan oziqlanadigan hayvonlarning, shu bilan birga, yirtqich hayvonlarning ham kamayishiga olib keladi [5, 27–38-b.].

Bugungi kunda, amalda kvotalarni belgilash tartibi qonun hujjatlarida aks ettirilmagan. Binobarin, kvotalarni belgilash tartibi quyidagicha amalga oshirilmoqda: hayvonot dunyosidan foydalanuvchi yuridik shaxslar har yilning boshida tabiatni muhofaza qilish organlariga ularga birlashtirilgan hududlarda mavjud bo'lgan hayvonlar turlarining soni bo'yicha ma'lumot taqdim etadilar. Ushbu ma'lumotlarga

asosan, Fanlar Akademiyasi (Zoologiya instituti), Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi hamda uning huzuridagi O'rmon xo'jaligi agentligining vakillaridan iborat tarmoqlararo komissiya tomonidan har bir hayvon turi bo'yicha foydalanish imkoniyati mavjudligi hamda atrof-muhitdan ularni olinadigan tarzda foydalanish bo'yicha hayvonlarning turi va soni to'g'risida xulosa tayyorlanadi.

Bunday xulosaga asosan, Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligining buyrug'i bilan har bir hayvon turi va uning foydalanish hududlari bo'yicha soni belgilanadi. Mazkur kvotalarni belgilash to'g'risidagi buyruq vaqtinchalik umummajburiy hisoblanib, Adliya vazirligida davlat ro'yxatidan o'tkazilmoqda. Bunga misol qilib, O'zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligining bioresurslardan foydalanish me'yorlari haqida 2004-yil 18-fevraldagi 17-son buyrug'i chiqarilgan hamda 2004-yil 5-aprelda O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 1332-son bilan davlat ro'yxatiga olingan. Ushbu buyruq bir yil muddatga mo'ljallangan bo'lib, hayvonot dunyosidan foydalanish rejasi hisoblanadi hamda bir yo'la ushbu sohadagi ekologik me'yorlash vazifasini bajaradi. Mantiqiy davomiylik tarzida qayd etish lozimki, tabiiy resurslardan foydalanish (yoxud olish) bo'yicha turli ko'rsatkich va me'yorlar nazarda tutiladi. Ya'ni asosiy me'yor sifatida quyidagilarni tavsiya etish lozim, chunonchi, hayvonot dunyosi obyektlarini tutish, ularni tutqunlikda yoki yarim tutqunlikda saqlash uchun mo'ljallangan hududning yo'l qo'yiladigan doiradagi hajmi yoxud miqdori bo'yicha me'yorlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu tajriba dunyoning ko'pgina ilg'or mamlakatlarida rivojlanganligi bilan ahamiyatlidir [14, 215-b.]. Zotan, kvotalarni belgilash masalasi yuridik adabiyotlarda ham tahlil qilingan. Bu borada taniqli olim V.V.Petrovning fikriga ko'ra, hayvonot dunyosini muhofaza qilish va

undan foydalanish sohasida hayvonlarni tutish hamda otish limitlari belgilanadi. Ular bir yilga yoki ov mavsumiga (ov qilish va baliq tutishning ma'lum bir vaqtlariga), suv havzalari yoki ovchilik va baliqchilik joylari yoxud xo'jaliklari bo'yicha belgilanishi mumkin [6, 152-b.]. O'rmonlardan foydalanish, ularni muhofaza qilish va qayta tiklashda hisoblangan o'rmon kesish hajmlari, ya'ni yog'och tayyorlash uchun kesiladigan daraxtlar va o'sib-unadigan daraxtlar muvozanatini saqlash uchun muhimdir. Shuningdek, o'simlik holatiga ta'sir qiluvchi hayvonlar va o'rmonda bo'lish mumkin bo'lgan fuqarolar sonini ham cheklash (limitlash) muhim ahamiyatga ega. Bu degani, o'rmonlardan oqilona foydalanish uchun kesiladigan daraxtlar miqdori, o'rmonlarning o'z-o'zidan tiklanishiga ta'sir qilmasligi kerak. Bundan tashqari, o'rmon ekotizimiga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan hayvonlar soni yoki odamlar sonini ham cheklash zarur. Bu, o'rmonlarning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun muhim.

Shuningdek, o'rmonlarga nisbatan ta'sir ko'rsatish me'yorlari belgilab qo'yilganligi ham ahamiyatlidir, masalan, sohaviy ekologik me'yor (normativ)lar quyidagilardan tashkil topgan bo'lib, bular masalan, o'rmon hududida odamlar (tashrif buyuruvchilar)ni bo'lishining yo'l qo'yiladigan me'yori (masalan, bir gektar o'rmon hududida 12–15 tagacha odamlarning bo'lishi) yoki milliy tabiat bog'lari hududidagi mavjud sayohatchilarning yo'l qo'yiladigan chegaradagi me'yorlari (soni jihatdan), qolaversa, mayda yoki yirik shoxli qoramolni tabiiy yaylovlardagi yo'l qo'yiladigan miqdorda chegaradagi soni hamda boshqalarni qayd etish muhim ahamiyat kasb etadi [15, 28-b.].

Dunyo tajribasi shuni ko'rsatadiki, suvdagi biologik resurslardan foydalanishni kvotalash bu ushbu resurslar miqdorini hamda ular yashash muhiti tabiiy sharoitlarining xilma-xilligini tartibga solish vositalaridan biri bo'lib hisoblanishi ahamiyatlidir [7, 92–96-b.]. Albatta, ushbu kvotalar miqdori

esa ilmiy asoslangan foydalanish miqdorlarini inobatga olgan holda o'rnatilishi lozim. Yana bir olimning e'tiroficha, qonunchilikda o'rnatilgan barcha talablar, ya'ni hayvonot dunyosi obyektlaridan foydalanishni me'yorlashga oid talablar, ya'ni foydalanish limitlari, standart va me'yorlarning o'rnatilishi yuzasidan talablarni o'z ichiga oladi, biroq ushbu talablar umumiy xarakter kasb etib, ular hayvonot dunyosidan foydalanishning qaysi cheragasi yoxud limitlarini o'rnatish yoki belgilash kerakligini hisobga olgan holda kerakli mezonlarni aniqlamaydilar [8, 624-b.].

Darhaqiqat, qayd etish joizki, o'simlik dunyosidan foydalanish me'yorlari ham bir yilga mo'ljallangan bo'ladi [12, 27–38-b.]. Tabiiy pichanzor hamda yaylovlarda pichan o'rish va mol boqish alohida har bir pichanzor va yaylov bo'yicha me'yor sifatida, ma'lum muddatga belgilanishi lozim. "O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi Qonunning 9-moddasiga asosan, ushbu me'yorlarda pichan o'rish va mol boqishning miqdori hamda muddatlari belgilangan. Ushbu miqdor va muddatlar har bir tabiiy pichanzor hamda yaylovning o'simliklar holati va ularni tiklanish qobiliyatidan kelib chiqib belgilanadi. Masalan, 2003-yil 15-maydagi F-77-sonli Toshkent viloyati hokimining farmoyishi bilan Ugam – Chotqol davlat milliy tabiat bog'i boshqarmasiga qarashli yaylovlardan yozgi mavsumda chorva mollarining joylashtirilishi tartibga solingan. Ushbu farmoyishga asosan, Andijon viloyatining chorva mollari uchun Ohangaron davlat o'rmon xo'jaligidan 22 000 gektar, Burchmulla davlat o'rmon xo'jaligidan 4600 gektar yaylov maydoni hamda Farg'ona viloyati uchun Burchmulla davlat o'rmon xo'jaligidan 4 000 gektar va Ohangaron davlat o'rmon xo'jaligidan 2 000 gektar yaylov maydoni ajratib berilgan. Mazkur farmoyishning ilovasida viloyat yaylovlarida joylashtirilishi lozim bo'lgan otlar, yirik va mayda shoxli mollarning miqdori belgilangan.

Masalan, Toshkent viloyati Piskent tumani yaylovlarida Piskent tumanidagi jamoa va fermer xo'jaliklariga hamda aholiga qarashli mollarning soni quyidagicha belgilangan: 37 000 bosh – yirik shoxli mollar, 370 000 bosh – mayda shoxli mollar.

Shunisi ahamiyatliki, yovvoyi holda o'sadigan shifobaxsh va oziq-ovqatbop o'simliklar hamda o'simlik-texnik xomashyosini tayyorlash kvotalari Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi bilan kelishilgan holda tasdiqlanadi. Ushbu kvota hayvonot dunyosidan foydalanish to'g'risidagi kvota kabi har yili belgilanib, qayd etilgan maqsadlarda foydalanadigan o'simlik dunyosi obyektlarini hisob ma'lumotlariga asosan o'simlik dunyosining har bir turi va foydalanilishi lozim bo'lgan hududlar bo'yicha belgilanadi.

Zotan, ilmiy nuqtayi nazardan yondashgan holda shuni qayd etish zarurki, ushbu soha mutaxassisi E.S. Yakchevskayaning fikrini inobatga olish yanada muhimdir. Ya'ni bunda o'simliklar birliklari "Fitotsenoz sifati" tushunchasi bilan fitotsenozni tavsiflovchi barcha xususiyatlarni o'z ichiga oladi va natijada o'simlik birliklari to'g'risida to'liq ma'lumotlarga ega bo'lish mumkin bo'ladi. Fitotsenozning sifati aniqlash bir necha bosqichlardan, jumladan, sifat ko'rsatkichlarini tanlash, ushbu ko'rsatkichlarning son belgilarini aniqlash, ushbu ko'rsatkichlarni asosiy yoki normativ ko'rsatkichlar bilan taqqoslash va kompleks baholashdan iborat [9, 52-b.].

Xulosa

Shunisi ahamiyatliki, o'simlik dunyosi obyektlarining foydalanish me'yorlarini belgilashda floraning yo'q bo'lib ketishiga yo'l qo'ymaydigan darajada kvotalar o'rnatiladi. Shuning uchun ham, hayvonot va o'simlik dunyosi obyektlarining haqiqiy tarqalgan sonidan kelib chiqilishi lozim. Agar hayvonot va o'simlik dunyosi obyektlarining soni ma'lum bir minimal sondan kamayib ketsa, ushbu obyektning turi o'z-o'zining sonini tiklash

qobiliyatini yo'qotib, vaqti-vaqti bilan u kamayib ketayotgan va noyob o'simlik hamda hayvonot dunyosi turlariga kiritilishiga sabab bo'ladi. Demak, hayvonot va o'simlik dunyosi obyektlaridan foydalanish yuzasidan chegara yoxud me'yorlariga nafaqat ushbu obyektlardan foydalanish rejasi sifatida qaraladi, balki ekologik me'yor sifatida ham ko'rilishi lozim [11, 45–55-b.].

Qolaversa, o'simlik dunyosi obyektlaridan foydalanish me'yorlarini belgilashda ilmiy asoslangan yondashuvni ta'minlash uchun Fanlar Akademiyasining tashkilotlari ilmiy xodimlarining xulosalari talab qilinishi ahamiyatlidir. Zotan, ushbu me'yorlar, mazkur obyektlardan foydalanish rejasi bo'lganligi sababli, ularni tasdiqlashdan oldin ekologik ekspertizadan o'tkazilishi muhim sanaladi. Misol uchun, tabiiy yaylovlar va pichanzorlarda mol boqish va pichan o'rishning me'yorlari hamda muddatlari O'zbekiston Respublikasining "O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida"gi Qonunining 9-moddasiga asosan, qishloq va suv hamda o'rmon xo'jaligi davlat organlarining taqdimiga ko'ra mahalliy davlat hokimiyati organlari tomonidan tasdiqlanadi. Shunday me'yorning loyihasi esa O'zbekiston Respublikasining "Ekologik ekspertiza to'g'risida"gi Qonunining 11-moddasiga asosan davlat ekologik ekspertizasidan o'tkazilishi lozim deb hisoblaymiz.

Umuman olganda, ekologik qonunchilik bilan belgilanadigan atrof-muhitga potensial ta'sirlarni boshqarish mexanizmi orqali ekologik xavfsizlik talablarini ta'minlashga doir chora-tadbirlarning yetarliligi va asoslilikini aniqlash, ekologik normativlar loyihalarining asoslilikini tekshirish, shuningdek, atrof-muhitni boshqarishni tartibga solish va qonuniylik mexanizmlari, ya'ni ta'sir hajmlarini ekologik loyihalash, korxonalarni, ma'muriy-hududiy tuzilmalarni va boshqa xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatini attestatsiyadan o'tkazish kabi tadbirlar amalga oshiriladi [10, 502–508-b.].

Shuni alohida e'tirof etish muhimki, o'rmon tabiatning eng bebaho va muqaddas boyliklaridan biri ekan, albatta, u atrof-muhitni sog'lomlashtirish, inson yashash sharoitini yaxshilash, yer, suv, o'simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish, ularni saqlash, atmosfera havosini tozalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Garchand, o'simlik va hayvonot dunyosining qariyb barcha turlari hamda eng noyob yoki kamyob turlari ham aynan o'rmon hududida yashar ekan, albatta, insonlar uchun zarur ekologik sharoitlar yaratish, ularning iqtisodiy, estetik, madaniy-ma'rifiy ehtiyojlari ta'minlash, eng avvalo, o'rmonlarni muhofaza qilish sohasida amalga oshirilayotgan huquqiy islohotlarning amaliy natijalari bilan uzviy bog'liqdir. "O'rmon to'g'risida"gi Qonunda o'rmon boyliklarini muhofaza qilishni kuchaytirishga, ulardan oqilona foydalanishni ta'minlashga, ushbu sohada ham ekologik normativ (me'yor)lar, ekologik standartlarning o'rnatilishiga qaratilgan huquqiy asoslarni takomillashtirish masalasiga esa faqatgina qisman e'tibor qaratilgandir.

Darhaqiqat, o'simlik dunyosini muhofaza qilish – har bir shaxsning o'zining onglilik darajasiga ko'ra, uni kelajak avlodga yetkazishni burch deb bilishi va himoya etishi xususida qarashlar mavjuddir. O'simlik dunyosini huquqiy muhofaza qilish esa Konstitutsiya, qonunlar va qonunosti me'yoriy-huquqiy hujjatlarda o'z aksini topgan davlatning vakolatli organi tomonidan sanksiyalangan, ya'ni bajarilishi umummajburiy ahamiyatga ega bo'lgan normalarda o'z aksini topgan qoidalar asosida o'simlik

dunyosini huquqiy muhofaza qilishdir. Shundan kelib chiqib, bugungi kunda ushbu sohada munosabatlarni huquqiy tartibga solinishi lozim bo'lgan, ekologik jihatdan ayrim muammolar mavjud bo'lib, ularni quyidagilarda ko'rishimiz mumkin, chunonchi, amaldagi o'rmon to'g'risidagi qonunchilikda ekologik me'yorlar o'z ifodasini topmaganligi, bu esa, o'z navbatida, hududi jihatdan nisbatan kichik bo'lgan o'rmonlarni, uning boyliklarining yo'q bo'lib ketishi yoxud qisqarishi bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Vaholanki, o'rmonlar noyob o'simlik va hayvonot olamini saqlash, ularni kelajak avlodlarga yetkazish bilan birga, aholini sanoat va oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, o'simlik va hayvonot dunyosini muhofaza qilish va ulardan foydalanishni me'yorlashga oid qonunchilik normalarida bir qator qoidalar mavjud bo'lib, biroq ularni belgilash yoxud o'rnatish tartibi qonunchilikda aniq mustahkamlanmaganligi sababli ekologik me'yorlashga oid shunday tartib va qoida ishlab chiqilishi hamda qabul qilinishi lozimligi bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun, ushbu sohada faoliyat olib borayotgan vakolatli davlat organlarining hozirgi zamon talablari asosida vujudga kelayotgan yangi munosabatlarni samarali tartibga solinishi yuzasidan mas'uliyatini yanada oshirish bugungi kunning dolzarb vazifasi sifatida e'tirof etish mumkinligini anglash muhimdir.

REFERENCES

1. Kolbasov O.S. Teoreticheskiye kontseptsii novykh prirodookhranitel'nykh zakonov [Theoretical concepts of new environmental laws]. *News of higher educational institutions. Jurisprudence*, 1980, vol. 6, p. 10.
2. Krasnova I.O. Konkretizatsiya kak sposob sovershenstvovaniya zakonodatel'stva [Concretisation as a way to improve legislation]. *Lex Russica*, 2016, vol. 6 (115), p. 147.

3. Petrov V.V. Ekologicheskoye pravo Rossii [Ecological law of Russia]. Moscow, Beck Publ., 1996, p. 152.
4. Yakchevskaya Ye.S. Okhrana ob"yektov rastitel'nogo mira. Nauchnyye aspekty standartizatsii v oblasti okhrany prirody i ratsional'nogo ispol'zovaniya pochv, zemel', landshaftov [Protection of flora objects. Scientific aspects of standardization in the field of nature conservation and rational use of soils, lands, landscapes]. Moscow, Scientific works of the All-Union Scientific Research Institute of Standardisation, 1980, p. 52.
5. Rajabov N. The current state and prospects of the development of the environmental regulation system (historical-legal analysis). *Review of Law Sciences*, 2020, vol. 3, pp. 133–139. DOI: 10.24412/2181-1148-2020-3-133-139.
6. Sharifbaevich R.N. Digitalization of Environmental Regulation: Legal Aspects. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 2022, vol. 3, no. 6, pp. 374–380.
7. Sharifbaevich R.N. The Role of Social Partnership in Setting Standards for the Protection of the Natural Environment (Legal Aspect). *International Journal of Development and Public Policy*, 2023, vol. 3 (2), pp. 16–25.
8. Rajabov N. Some issues of environmental regulation of the seizure of minerals in the Republic of Uzbekistan. *International Bulletin of Applied Science and Technology*, 2023, vol. 3, no. 4, pp. 502–508.
9. Razhabov N.SH. Rol' Sotsial'nogo Partnerstvo V Ustanovlenii Normativov V Sfere Okhrany Okruzhayushchey Prirodnoy Sredy (Pravovoy Aspekt) [Role of Social Partnership in Setting Norms in the Sphere of Environmental Protection (Legal Aspect)]. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 2021, vol. 2, no. 8, pp. 45–55.
10. Razhabov N.SH. Perspektivy razvitiya zakonodatel'stva ob ekologicheskom normirovanii Respubliki Uzbekistan [Prospects of development of legislation on environmental regulation of the Republic of Uzbekistan]. *Phenomenon of law and legislation: strategies and methods of cognition*, 2023, vol. 2 (4), pp. 27–38. DOI: 10.53315/2949-1193-2023-2-4-27-38
11. Soroka N.N. Ekologicheskoye normirovaniye kak instrument gosudarstvennogo upravleniya v oblasti okhrany okruzhayushchey sredy: sovremennoye sostoyaniye i problemy realizatsii (teoretiko-pravovoy aspekt) [Ecological rationing as a tool of state management in the field of environmental protection: current state and problems of implementation (theoretical and legal aspect)]. *Bulletin of the Siberian Institute of Business and Information Technologies*, 2014, vol. 1 (9), pp. 52–58.
12. Brinchuk M.M. Udvoeniye VVP v kontekste ekologicheskogo prava [GDP doubling in the context of environmental law]. *Environmental Law*, 2009, vol. 1, pp. 2–11.
13. Razhabov N.SH. Pravovoy rezhim okhrany i ispol'zovaniya rastitel'nogo mira v Respublike Uzbekistan [Legal Regime of Protection and Use of Plant Life in the Republic of Uzbekistan]. *Journal of Intellectual Property and Human Rights*, 2024, vol. 3, no. 6, pp. 1–9.
14. Rajabov N. Some considerations on ecological regulation in using and conserving biological resources. *Actual Problems of Humanities and Social Sciences*, 2024, vol. 4(S/4), pp. 214–219. DOI:10.47390/SPR1342V4SI4Y2024N36
15. Razhabov N.S. Prospects of development of legislation on environmental ration of the Republic of Uzbekistan. *The Phenomen of Law and Legislation: Strategies and Methods of Cognition*. 2024, vol. 3(4), pp. 21–30. DOI:10.53315/2949-1193-2024-3-4-21-29

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 4-SON

VOLUME 5 / ISSUE 4 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.4.